

Zdzisław Noga

(University of the National Education Commission, Krakow, Poland)

<https://orcid.org/0000-0003-0061-1808>

e-mail: zdzislaw.noga@up.krakow.pl

Nowi obywatele Krakowa i Lwowa z miast województwa
lubelskiego w XV–XVI w.

*New Citizens of Krakow and Lviv from the Cities of the Lublin Voivodeship
in the 15th-16th Centuries*

ABSTRACT

The text is based on the registers of admissions to municipal law in Kraków and Lviv. They show that in this period only 95 Lubliners were granted city rights in Kraków and 64 in Lwów, three times less than in the same period from Sandomierz Province. Immigration towards Kraków dominated the fifteenth century, which was also more popular in the third and fourth decades of the sixteenth century, as well as in the years 1580–1611. On the other hand, it was not until the second decade of the fifteenth century that citizens of Lublin moved to Lwów permanently, with the largest number settling there in the years 1541–1550, when immigration to Kraków stopped (probably due to the plague

PUBLICATION INFO				
			e-ISSN: 2449-8467 ISSN: 2082-6060	
THE AUTHOR'S ADDRESS: Zdzisław Noga, the Institute of History & Archival Studies of the University of the National Education Commission of Krakow, 2 Podchorążych Street, Kraków 30-084, Poland				
SOURCE OF FUNDING: Statutory research of the Institute of History & Archival Studies of the University of the National Education Commission of Krakow				
SUBMITTED: 2023.11.05	ACCEPTED: 2024.03.16	PUBLISHED ONLINE: 2024.10.22		
WEBSITE OF THE JOURNAL: https://journals.umcs.pl/rh		EDITORIAL COMMITTEE E-mail: reshistorica@umcs.pl		
DIRECTORY OF OPEN ACCESS JOURNALS		EUROPEAN REFERENCE INDEX FOR THE HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES		

raging there). Nevertheless, from the mid-16th century onwards, the influx of burghers from the Lublin voivodeship to Lviv was significantly higher than before. Immigration from Lublin predominated, but burghers from 22 other towns in the Lublin voivodeship also moved in. Craftsmen predominated. The author also considers other directions of immigration, including Warsaw and the cities of Lesser Poland, but concludes that immigration from the cities of the Lublin voivodeship was low, which was due to the delay in urbanisation processes and perhaps the attractiveness of Lublin itself.

Key words: migration, Lublin, Cracow, Lviv, Polish cities, Old Polish period, municipal law

STRESZCZENIE

Tekst został oparty na księgach przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie i we Lwowie. Wynika z nich, że w tym okresie zaledwie 95 lublinian uzyskało prawo miejskie w Krakowie i 64 we Lwowie, trzykrotnie mniej niż w analogicznym okresie z województwa sandomierskiego. W XV w. dominowała imigracja w kierunku Krakowa, który był też bardziej popularny w trzeciej i czwartej dekadzie XVI w., a także w latach 1580–1611. Natomiast do Lwowa przenosili się lublinianie na stałe dopiero od drugiej dekady XV w., przy czym najwięcej osiadło ich tam w latach 1541–1550, kiedy imigracja do Krakowa zamarła (zapewne z powodu szalejącej tam zarazy). Niemniej od połowy XVI w. napływ mieszczan z województwa lubelskiego do Lwowa był znacząco wyższy niż wcześniej. Przeważała imigracja z Lublina, ale przenosili się też mieszczenie z 22 innych miast województwa lubelskiego, głównie rzemieślnicy. Autor rozpatruje również inne kierunki imigracji, m.in. Warszawę i miasta małopolskie, ale dochodzi do wniosku, że z miast województwa lubelskiego imigrowało do nich stosunkowo niewiele osób, co wynikało z opóźnienia procesów urbanizacyjnych i być może atrakcyjności samego Lublina.

Słowa kluczowe: migracje, Lublin, Kraków, Lwów, miasta polskie, okres staropolski, prawo miejskie

Migracje w okresie staropolskim stanowią od dawna przedmiot zainteresowania historyków. Dotyczy to zarówno przemieszczania się całych grup etnicznych, jak i ruchów migracyjnych do wybranych miast¹. Lepiej są rozpoznane kolejne fale imigracji z zagranicy do wielkich miast². Natomiast ruchy migracyjne wewnątrz Królestwa Polskiego

¹ Vide: np. G. Jawor, *Imigranci ruscy i wołoscy we wsiach województwa lubelskiego w późnym średniowieczu (XIV–XV w.)*, „Annales UMCS. Sectio F” 1988/1989, 43/44, s. 7–20; idem, *Migracje wołoskie w Europie Środkowej w późnym średniowieczu i u progu epoki nowożytnej*, w: *Wędrowka i etnogeneza w starożytności i w średniowieczu*, red. M. Salamon, J. Strzelczyk, Kraków 2004, s. 337–354; W. Kowalski, *Wielka imigracja. Szkoci w Krakowie i Małopolsce w XVI – pierwszej połowie XVII wieku*, Kielce 2010; P.P. Baier, *Scots in the Polish-Lithuanian Commonwealth, 16th to 18th Centuries. The Formation and Disappearance of an Ethnic Group*, Brill 2012.

² Vide: tylko przykład Krakowa: D. Quirini-Popławska, *Rola i znaczenie działalności Włochów w Krakowie od średniowiecza do XVIII wieku*, w: *Kraków międzynarodowy*, red. Z. Noga, Kraków 2017, s. 27–60; Z. Noga, *Italians in the City of Cracow's Authorities in the Sixteenth to Eighteenth Centuries*, „Acta Poloniae Historica” 2019, 119, s. 191–207; idem, *Die*

wciąż pozostają mniej popularne w badaniach historycznych, chociaż ich analiza przynosi interesujące rezultaty, o czym świadczy chociażby studium Mateusza Wyżgi o imigracji do Krakowa z najbliższej okolicy tego miasta³. Mniej spektakularne, acz pożyteczne wyniki przynoszą, jak się wydaje, badania nad imigracją do wielkich ośrodków z dalszych stron Królestwa Polskiego.

Ostatnio zwrócono uwagę na imigrację do Krakowa i Lwowa z miast województwa sandomierskiego na przełomie średniowiecza i nowożytności, co pozwoliło na zarysowanie zasięgu wpływów tych miast i uwzględnienie w przyszłości także tego wskaźnika przy wyodrębnianiu regionów gospodarczych Polski przedrozbiorowej⁴. Warto także przyjrzeć się grupie nowych obywateli Krakowa i Lwowa w tym czasie wywodzących się z miast województwa lubelskiego, co może mieć również walor porównawczy⁵. Nie bez znaczenia pozostaje i to, że na wynik końcowy niniejszych badań składają się historie „zwykłych ludzi”, znanych ongiś jedynie sąsiadom, a dziś zupełnie anonimowych⁶.

Do prezentowanych tu studiów wykorzystano podobne metody oraz te same źródła co w przytoczonej pracy poświęconej migracji z miast województwa sandomierskiego, czyli opublikowane rejestry przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie i we Lwowie⁷. Jest rzeczą oczywistą, że nie zawierają one pełnych danych nawet o przyjęciach do prawa miejskiego, nie

Migration der Deutschen nach Krakau in der vorindustriellen Zeit, w: *Zwischen der Geschichte von Ereignissen, Phänomenen und Prozessen. Länder, Regionen und Städte und ihre weltlichen und geistlichen Einwohner:innen*, red. R. Skowrońska, Brill 2023, s. 103–114.

³ Vide: M. Wyżga, *Homo movens. Mobilność chłopów w mikroregionie krakowskim w XVI–XVIII wieku*, Kraków 2019 i tam literatura przedmiotu.

⁴ Z. Noga, *Do Krakowa czy Lwowa? Przybysze z miast województwa sandomierskiego w wiekach od XV do XVI*, w: *Historia i dziedzictwo: księga jubileuszowa z okazji 45. rocznicy święceń kapłańskich i 70. rocznicy urodzin ks. prof. dra hab. Jacka Urbana*, red. R. Tyrała et al., Kraków 2023, s. 141–156.

⁵ Województwo lubelskie powstało wprawdzie dopiero w 1474 r., ale jego obszar traktujemy jako zasięg terytorialny niniejszych badań.

⁶ Cf. M. Kurkowska-Budzan, *Historia zwykłych ludzi. Współczesna angielska historiografia dziejów społecznych*, Kraków 2003, s. 37–41.

⁷ *Księgi przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie 1392–1506. Libri iuris civilis Cracoviensis 1392–1506*, wyd. K. Kaczmarczyk, Kraków 1913 [dalej: *Księgi przyjęć 1392–1506*]; *Księgi przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie 1507–1572. Libri iuris civilis Cracoviensis 1507–1572*, wyd. A. Kielbicka, Z. Wojas, Kraków 1993 [dalej: *Księgi przyjęć 1507–1572*]; *Księgi przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie 1573–1611. Libri iuris civilis Cracoviensis 1573–1611*, wyd. A. Kielbicka i Z. Wojas, Kraków 1994 [dalej: *Księgi przyjęć 1573–1611*]; *Album civium Leopoliensium. Rejestry przyjęć do prawa miejskiego we Lwowie 1388–1783*, t. 1–2, wyd. A. Janeczek, Poznań–Warszawa 2005 [dalej: *Album civium Leopoliensium*].

mówiąc już o wszystkich imigrantach, którzy mieszkali często w nowym miejscu przez wiele lat, nie mając obywatelstwa. Podobnie jak w badaniach nad migracją z województwa sandomierskiego, nie uwzględniono tu migracji czasowych⁸ ani przemieszczeń ludności żydowskiej, która przecież nie mogła uzyskać obywatelstwa miejskiego⁹. Nie zbadano też wędrowek czeladników, którzy często przez kilka lat przebywali w Krakowie albo we Lwowie, podobnie jak uczniowie przyjęci do nauki rzemiosła¹⁰. A kontakty pomiędzy rzemieślnikami były przecież ożywione. Wiadomo, że rękodzielnicy krakowscy (m.in. nożownicy) wywozili swoje wyroby na jarmarki lubelskie, a cechy krakowskie były wzorcowe dla niektórych korporacji lubelskich (złotników)¹¹.

Poza obszarem naszych zainteresowań pozostają studenci Uniwersytetu Krakowskiego¹², duchowni i szlachta, a także mieszkańcy wsi województwa lubelskiego, chociaż wiadomo, że i stamtąd przybywali

⁸ Na początku XVII w. pracował np. w Lublinie pochodzący z podkrakowskiego Kazimierza Marcyan Fox, który potem przeniósł się jednak do Krakowa. J. Pietrusiński, *Złotnicy krakowscy XIV–XVI wieku i ich cech*, Warszawa 2000, s. 467.

⁹ Kontakty Żydów lubelskich z krakowskimi i lwowskimi były bardzo ożywione, vide: np. R. Żurkowa, *Udział Żydów krakowskich w handlu książką w pierwszej połowie XVII wieku*, w: *Żydzi w Małopolsce. Studia z dziejów osadnictwa i życia społecznego*, red. F. Kiryk, Przemyśl 1991, s. 71–74.

¹⁰ Tylko w cechu złotników krakowskich kształciło się w latach 1490–1548 aż 7 chłopców z Lublina. W 1490 r. Marcin Marcinek ujednał Michnę Pauera na 7 lat, w 1516 r. rozpoczął czteroletnią naukę u Stanisława Bieruna Jakub, syn Jakuba karczmarza, od 1518 r. przez 5 lat Jan Schwertfeger u Marcina Konigka, w 1527 r. rozpoczął trzyletnią naukę u Macieja Stwosza Stanisław z Lublina, następnie w 1539 r. do nauki rzemiosła w warsztacie Stanisława Wojta został przyjęty na 4,5 roku Stanisław, syn Jana, aptekarza lubelskiego; od 1542 r. uczniem u Jerzego Begrha był Krzysztof Küt z Lublina, który miał się uczyć aż 7 lat, podobnie jak Mikołaj Moszyński, który rozpoczął naukę u Marcina Siedmiogrodzkiego w 1548 r. Złotnicy lubelscy mieli ściśle związki także ze Lwowem i niektórzy z nich przebywali tam czasowo, a zdarzało się, że złotnicy lwowscy oddawali swoich synów na naukę rzemiosła do Lublina. J. Pietrusiński, *op. cit.*, s. 422, 423, 534, 544, 550, 565, 717; W Łoziński, *Złotnictwo lwowskie XV–XVII.*, Lwów 1912, s. 6, 87; F. Kiryk, *Cechowe rzemiosło metalowe*, Kraków 1973, s. 87, 146, 344.

¹¹ *Ibidem*, s. 35, 81.

¹² Do 1600 r. zapisało się na studia w Krakowie 50 lublinian, a tylko w latach 1504–1541 promocję na Wydziale Sztuk Uniwersytetu Krakowskiego uzyskało kilkunastu lublinian, zob. *Najstarsza księga promocji Wydziału Sztuk Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1402–1541*, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska, Warszawa 2011; *Corpus Academicum Cracoviense, Elektroniczna baza studentów i profesorów Uniwersytetu Krakowskiego w okresie staropolskim 1363–1780*, <https://cac.historia.uj.edu.pl/> [dostęp: 20.07.2023].

imigranci do obu tytułowych miast¹³. Brak też ludzi marginesu, którzy zazwyczaj są słabo uchwytni w źródłach, dopóki nie zostali schwytani, poddani śledztwu i sądzeni¹⁴. W spisach nowo przyjętych odnotowano zaledwie kilka kobiet. Wiadomo jednak, że wiele z nich przemieszczało się z miasta do miasta, najczęściej w wyniku zamążpójścia lub wraz z mężem, że przytoczę tylko przykład Róży z Głowów (mieszczanka lubelska), która wyszła za mąż za Stanisława Grodzkiego, mieszczanina sandomierskiego, krewnego sandomierskich Bylinów (też aptekarzy)¹⁵.

Mimo tych ograniczeń zaproponowane tu badania dają wynik porównawczy do podobnych studiów nad województwem sandomierskim, mogą też być dobrym punktem wyjścia do szerszych badań nad migracją¹⁶. Szczegółowe dane zawierają tabela 1 i wykres 1.

Od razu rzuca się w oczy daleko mniejsza skala migracji, skoro zaledwie 95 lublinian w Krakowie i 64 we Lwowie uzyskało wówczas prawo miejskie, podczas gdy w analogicznym okresie z miast województwa sandomierskiego pochodziło co najmniej 525 nowych obywateli Krakowa i 199 Lwowa¹⁷. Procentowy udział mieszczan z województwa lubelskiego w grupie nowych obywateli obu miast był nikły: w Krakowie 0,6%, a we Lwowie 1,6%, podczas gdy z województwa sandomierskiego ponad

¹³ Prawo miejskie we Lwowie uzyskali m.in. Jan Pełka z Bystrzycy pod Lublinem (1526), Leonard faber z Grzazówki k. Łukowa, którego rajcy wystawili mu genealogię (1552), Jan Sajdacz z Krasienina (1565), Walenty Wysiadłowicz z Mięćmierza (dziś część miasta Kazimierz Dolny, 1568), Marcin kowal z Bystrzejowic (1573) i Jakub Łyszcz z Trzcianek (1598). *Album civium Leopoliensium*, nr 1689, 2291, 2349, 2661, 2739, 2874, 3443. Natomiast obywatelem Krakowa został w 1521 nob. Jan Kilowski de terra Lubliniensi, a także Stanisław Czizno, woźnica z Goprzydowa pod Lublinem (1535), Piotr ze Strzałkowa pod Łukowem (1536). *Księgi przyjęć 1507–1572*, nr 860, 1774, 1815.

¹⁴ Jak wiadomo, ludzie marginesu byli bardzo ruchliwi. W 1555 r. złapany na Kleparzu pod Krakowem Stanisław pochodzący z Wiślicy pod Łomżą zeznał, że okradł ze swoją bandą Żyda pod Łukowem, zabił go, a zabrane rzeczy sprzedał w Łukowie. W 1558 r., jak zeznał niejaki Wespazjan z Wiśniowa, misy ukradzione w Lublinie sprzedał Żydowi w Krakowie. W 1559 r. Stanisław Żizka z Krakowa okradał w rodzinnym mieście kościoły, łupy sprzedawał najczęściej Żydom, a potem udał się w Polskę, m.in. do Lublina i Wiślicy, gdzie okradł synagogi. Z kolei Maciej Uszko, inny złapany w 1561 r. w Krakowie złodziej, kradł wcześniej w wielu innych miastach, a łupy sprzedawał m.in. w Lublinie. *Księga kryminalna miasta Krakowa z lat 1554–1625*, wyd. W. Uruszczak, M. Mikuła, A. Korabowicz, Kraków 2013, s. 19–20, 74–75, 123, 153.

¹⁵ F. Kiryk, F. Leśniak, *Mieszkańcy, w: Dzieje Sandomierza XVI–XVIII w.*, t. 2, cz. 1, *W okresie świetności*, red. F. Kiryk, Warszawa 1993, s. 190.

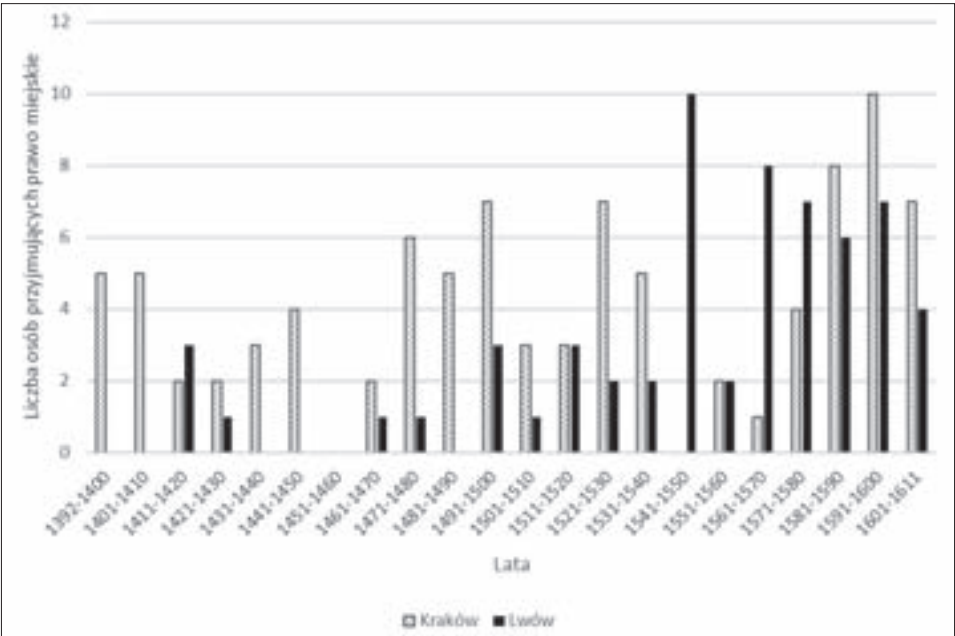
¹⁶ Nie wszystkie miejscowości zostały jednoznacznie zidentyfikowane (np. Głogów w powiecie pilźnieńskim i Głogów na Śląsku, Łaskarzew (w Wielkopolsce i w Małopolsce), podobnie Kazimierz, Osiek, Oleśnica i in.

¹⁷ Cf. Z. Noga, *Do Krakowa*, s. 43.

Tabela 1. Liczba mieszczan z województwa lubelskiego przyjmujących prawo miejskie w Krakowie i we Lwowie w XV–XVI w.

Lata	Kraków	Lwów	Lata	Kraków	Lwów
1392–1400	5	0	1501–1510	3	1
1401–1410	5	0	1511–1520	3	3
1411–1420	2	3	1521–1530	7	2
1421–1430	2	1	1531–1540	5	2
1431–1440	3	0	1541–1550	0	10
1441–1450	4	0	1551–1560	2	2
1451–1460	0	0	1561–1570	1	8
1461–1470	2	1	1571–1580	4	7
1471–1480	6	1	1581–1590	8	6
1481–1490	5	0	1591–1600	10	7
1491–1500	7	3	1601–1611	7	4

Źródła: *Album civium Leopoliensium*; *Księgi przyjęć 1392–1506*; *Księgi przyjęć 1507–1572*; *Księgi przyjęć 1573–1611*.



Wykres 1. Liczba mieszczan z województwa lubelskiego przyjmujących prawo miejskie w Krakowie i we Lwowie w XV–XVI w.

3% w Krakowie i ok. 5,5% we Lwowie¹⁸. Wprawdzie województwo sandomierskie było dwuipółkrotnie większe (liczyło prawie 26 tys. km kw., zaś województwo lubelskie nieco ponad 10 tys. km kw.) i lepiej oraz wcześniej zurbanizowane, ale mimo to różnica jest wyraźna¹⁹. Należy od razu dodać, że poza nielicznymi wyjątkami z okresu średniowiecza wywodzący się z miast województwa lubelskiego nowi obywatele Krakowa i Lwowa nosili typowo polskie nazwiska.

Imigracja z Lubelszczyzny rozkładała się nierówno w czasie. W XV w. dominowała w kierunku Krakowa, który był też bardziej popularny w trzeciej i czwartej dekadzie XVI w., a także w latach 1580–1611. Natomiast do Lwowa przenosili się lublinianie na stałe dopiero od drugiej dekady XV w., przy czym najwięcej osiadło ich tam w latach 1541–1550, kiedy imigracja do Krakowa zamarła (zapewne z powodu szalejącej zarazy). Niemniej od połowy XVI w. napływ mieszczan z województwa lubelskiego do Lwowa był znacząco wyższy niż wcześniej. Miasta pochodzenia stałych imigrantów zostały zawarte w tabeli 2.

Z zebranych w tabeli 2 danych wynika, że wśród miejsc pochodzenia nowych obywateli Krakowa i Lwowa odnotowano przybyszy z 23 miast województwa lubelskiego, przy czym zdecydowanie najwięcej wywodziło się z Lublina.

Najstarszy znany lublinianin Petrus *dives* Beme przyjął prawo miejskie w Krakowie w 1395 r., a do końca XIV w. w jego ślady podążyło jeszcze trzech innych, w tym kuśnierz, krawiec i trzeci o nieznanym zawodzie²⁰. Natomiast wśród 24 lublinian, którzy w XV w. przyjęli prawo miejskie, przeważali pojedynczy przedstawiciele różnych zawodów rzemieślniczych (kuśnierz, piwowar, słodownik, krupnik, cukiernik, krawiec, czerwono-skórnik, cukiernik, kotlarz, siodlarz i malarz). Odnotowano jeszcze trzech drobnych kupców (tandeciarze, kramarz). Kupcami mogli być nadto Andreas von Wenigermertin, a także pochodzący ze znanej rodziny Niclos Czipser, którzy uzyskali obywatelstwo Krakowa odpowiednio w 1404 i 1407 r.²¹ Podobnie przedstawiała się struktura zawodowa imigrantów z wieku XVI (do 1611 r.). W grupie 20 lublinian znalazł się tylko jeden

¹⁸ W przywoływanych już wielokrotnie księgach przyjęć do prawa miejskiego odnotowano w latach 1392–1611 ponad 16 tys. nowych obywateli w Krakowie, a we Lwowie do 1605 r. co najmniej 3635.

¹⁹ W województwie lubelskim były w końcu XVI w. 4 miasta kategorii 2., 21 miast kategorii 3. i 11 miast kategorii 4., łącznie 36 ośrodków miejskich. M. Bogucka H. Samsonowicz, *Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej*, Wrocław 1986, s. 371.

²⁰ *Księgi przyjęć 1392–1506*, nr 467, 644, 837, 907.

²¹ *Księgi przyjęć 1392–1506*, nr 1549, 1853, 3181, 3259, 3864, 4381, 4490, 5136, 7390, 7491, 7740, 7761, 7984, 8366, 8674, 8975.

Tabela 2. Miasta pochodzenia nowych obywateli Krakowa i Lwowa pochodzących z województwa lubelskiego w XV–XVI w.

Miasto	Liczba mi-grantów do Krakowa	Odległość od Krakowa (w km)	Liczba mi-grantów do Lwowa	Odległość od Lwowa (w km)
Lublin	49	283	26	217
Kurów	9	267	7	259
Łuków	6	270	6	203
Urzędów	6	220	5	225
Kraśnik	6	223	2	218
Wąwolnica	5	255	1	256
Chodel	2	235	2	235
Kazimierz	2	252	0	281
Ostrów (Lubelskie)	2	321	2	235
Kock	2	321	0	267
Bełżyce	1	249	3	225
Kamionka	1	302	2	252
Baranów	1	303	1	280
Bychawa	0	290	1	198
Końskowola	0	270	1	270
Lubartów		302	1	242
Łęczna	0	306	1	211
Markuszów	0	292	1	253
Opole (Lubelskie)	0	232	1	247
Piaski	0	286	1	192
Michów	1	305	0	274
Parczew	1	335	0	259
Tuchowicz	1	323	0	308
Razem	95		64	

Źródło: *Album civium Leopoliensium; Księgi przyjąć 1392–1605; Księgi przyjąć 1507–1572; Księgi przyjąć 1573–1611.*

kramarz. Dominowali rzemieślnicy: po dwóch paśników, złotników i krawców, a także piekarz, czeladnik-słodownik, kuśnierz, sakiewnik, stelmach, cieśla, szewc. Od razu warto dodać, że niektórzy z rzemieślników, np. kuśnierze, zajmowali się często również handlem, podobnie jak Piotr Prazina bibliopola, obywatel Krakowa od 1592 r.²²

²² *Księgi przyjąć 1507–1572*, nr 196, 772, 1372, 1375, 1702, 3221, 3249; *Księgi przyjąć 1573–1611*, nr 255, 860, 970, 1334, 1556, 1915, 2185, 2241.

Obywatelstwo Lwowa lublinianie zaczęli przyjmować później. Jako pierwszy uczynił to w 1411 r. Mikołaj paśnik, a po nim w XV w. jeszcze tylko czterech innych²³. W XVI w. uzyskało je 23 lublinian, w większości (poza jednym aptekarzem) rzemieślnicy, w tym trzech szewców, po dwóch kowali, uździebników i garbarzy, a także kuśnierz, paśnik i stolarz. Interesujący był przypadek pochodzącego z Księstwa Moskiewskiego niejakiego Michała, ochrzczonego w Lublinie, który w 1539 r. uzyskał obywatelstwo Lwowa²⁴.

Jako nieporównywalnie mniejsza niż z Lublina jawi się imigracja z pozostałych miast województwa lubelskiego. Z Kurowa przybyło do Krakowa i uzyskało obywatelstwo dziewięciu mieszczan, z tym dwóch w XV w., a pozostali w następnym stuleciu. Byli to przeważnie rzemieślnicy (słodownik, kuśnierz, kowal, kartownik i krawiec), a także prasół i karczmarz²⁵. Natomiast obywatelstwo Lwowa uzyskało siedmiu mieszczan pochodzących z tego miasta, dwóch w XV w. – Mikołaj (1413 r.) i Stanisław Roszek kołodziej (1493 r.), a pięciu w następnym stuleciu, w tym kowal, piekarz, murarz, kuśnierz i krawiec²⁶.

Łuków jako miejsce pochodzenia wskazało sześciu nowych obywateli Krakowa, trzech w XV w., dwóch w pierwszej połowie XVI stulecia i jeden w 1578 r. Wśród nich był jeden sprzedawca, a zawody pozostałych nie zostały wpisane do księgi²⁷. Natomiast imigracja stała z tego miasta do Lwowa była późniejsza. Najstarszy łukowianin uzyskał tamtejsze obywatelstwo dopiero w 1511 r., kolejnych trzech w drugiej połowie XVI w., a dwóch w pierwszej dekadzie XVII stulecia. W tej grupie również przeważali rzemieślnicy (paśnik, kowal, szewc i kuśnierz)²⁸.

Z kolei Urzędów dał Krakowowi siedmiu nowych obywateli, którzy osiedlali się tam na stałe dopiero od roku 1570. W tej grupie był murarz, krupnik i aż trzech paśników, z których Jan Urzędowski doszedł w Krakowie do funkcji starszego cechu²⁹. Natomiast do Lwowa przeniosło się

²³ *Album civium Leopoliensium*, nr 123, 158, 461, 567, 1246.

²⁴ *Ibidem*, nr 1606, 1936, 2038, 2108, 2118, 2582, 2624, 2796, 2890, 2958, 30036, 3038, 3286, 3292.

²⁵ *Księgi przyjęć 1392–1506*, nr 5811, 8550; *Księgi przyjęć 1507–1572*, nr 893, 1170, 1610, 1670, 1888; *Księgi przyjęć 1573–1611*, nr 800, 923.

²⁶ *Album civium Leopoliensium*, nr 186, 1263, 1642, 2024, 2779, 3198, 3562.

²⁷ *Księgi przyjęć 1392–1506*, nr 8295, 8697, 5729; *Księgi przyjęć 1507–1572*, nr 110, 1214; *Księgi przyjęć 1573–1611*, nr 377.

²⁸ *Album civium Leopoliensium*, nr 1562, 2276, 2607, 2841, 3554, 3610.

²⁹ *Księgi przyjęć 1507–1572*, nr 3936, 4003; *Księgi przyjęć 1573–1611*, nr 647, 897, 935, 936, 1463, 1504, 1845, 2077, 2082.

na stałe z Urzędowa pięciu mieszczan (większość w pierwszej połowie XVI w.), w tym siodlarz, szewc i kowal³⁰.

Z Kraśnika wywodziło się sześciu nowych obywateli Krakowa, z których połowa osiadła tam na stałe w ostatniej ćwierci XV w., jeden w 1530 r., a dwóch w latach 1595–1596. I tu przeważali rzemieślnicy (krawiec, kapelusznik, ślusarz, kamieniarz i kaletnik)³¹. Natomiast do Lwowa przeniósł się z Kraśnika tylko krawiec Wojciech Markowicz w 1592 r.³²

Wąwolnica jako miejsce pochodzenia widnieje przy nazwiskach pięciu nowych obywateli Krakowa, w tym dwóch uździebników i piekacza; wszyscy uzyskali obywatelstwo w XVI w.³³ Mniejszą popularnością cieszył się Lwów, skoro przesiedlił się tam na stałe tylko Piotr siodlarz w 1473 r.³⁴

Z pozostałych miast uzyskali obywatelstwo Krakowa lub Lwowa już tylko pojedynczy mieszczanie, przeważnie rzemieślnicy. Z 95 przybyszy do Krakowa znamy zawody 67 mieszczan (33 specjalności), a spośród 64 do Lwowa aż 42 imigrantów (w 14 specjalnościach). Największą grupę stanowili krawcy (14), paśnicy i kowale (po 10), szewcy (8), kuśnierze (7), uździebnicy (6) i siodlarze (5). Dominowały, jak widać, zawody związane z przetwórstwem skórzanym. Pozostałe rzemiosła były reprezentowane przez pojedynczych imigrantów. Szczegółowe zestawienie zawiera tabela 3.

Warto zauważyć, że nie było w tej grupie kupców, najwyżej drobni handlarze i kramarze. Może dlatego, iż według K. Myślińskiego Lublin zaczynał wprawdzie od połowy XV w. odgrywać rolę konkurenta Krakowa w kontaktach ze Lwowem, ale taki stan trwał krótko i droga przez Lublin do stolicy Rusi Czerwonej została zamknięta. Władze Lublina dopominały się o udział w handlu, co prowadziło do konfliktów i z Krakowem, i ze Lwowem. To nie sprzyjało stałemu osiedlaniu się w tych miastach kupców lubelskich³⁵. Nikłe zainteresowanie stałym zamieszkaniem we Lwowie i w Krakowie mogło wynikać również z charakteru kontaktów handlowych. Nie było potrzeby osadzania przez kupców lubelskich swoich przedstawicieli w Krakowie czy we Lwowie w celu ominięcia prawa

³⁰ *Album civium Leopoliensium*, nr 1444, 2103, 2173, 2486, 3584.

³¹ *Księgi przyjęć 1392–1506*, nr 7588, 7663, 8656; *Księgi przyjęć 1507–1572*, nr 1424; *Księgi przyjęć 1573–1611*, nr 1532, 1649.

³² *Album civium Leopoliensium*, nr 3327.

³³ *Księgi przyjęć 1507–1572*, nr 134, 1552, 3496; *Księgi przyjęć 1573–1611*, nr 54, 2453.

³⁴ *Album civium Leopoliensium*, nr 875.

³⁵ Ł. Charewiczowa, *Handel średniowiecznego Lwowa*, Lwów 1925, s. 37–38, 96; K. Myśliński, *Lublin a handel Wrocławia z Rusią*, „Rocznik Lubelski” 1960, 3, s. 15–36.

Tabela 3. Zawody nowych obywateli Krakowa i Lwowa w XV–XVI w. wywodzących się z miast województwa lubelskiego

Zawód	Kraków	Lwów	Zawód	Kraków	Lwów
aptekarz	1	1	malarz	2	0
cukiernik	1	0	murarz	1	2
czerwonoskórnik	1	0	paśnik	7	3
farbiarz	1	0	piekarz	3	1
garbarz	0	2	piwowar	1	0
garncarz	1	0	prasoł	2	0
kamieniarz	1	0	rymarz	0	1
karczmarz	1	0	rzeźnik	1	0
kartownik	3	0	sakiewnik	1	0
kapelusznik	1	0	siodlarz	1	4
kaletnik	1	0	słodownik	3	1
krojownik sukna	1	0	sprzedawca (tandeciarz, kramarz)	4	0
kotlarz	1	0	stelmach	1	0
kowal	1	9	stolarz	0	2
krawiec	9	5	szewc	2	6
krupnik	2	0	ślusarz	1	0
księgarz	1	0	uździebnik	4	2
kuśnierz	4	3	złotnik	2	0

Źródło: *Album civium Leopoliensium; Księgi przyjęć 1392–1506; Księgi przyjęć 1507–1572; Księgi przyjęć 1573–1611.*

składu, ponieważ kupcy z tych miast sami przywozili towary do Lublina na jarmarki, a pozostała wymiana handlowa była niewielka³⁶.

Zastanawiająco niska imigracja do Krakowa i Lwowa wywołuje pytanie o inne kierunki migracji. Z większych i bliżej położonych miast mogła przyciągać Stara Warszawa³⁷. Tyle że w księdze przyjęć do prawa miej-

³⁶ Vide: np. Raiecka kniiha mista L'wowa (1460–1506) *Liber consulum Civitatis Leopoliensis* (1460–1506), wyd. M. Kapral, B. Petryshak, L'wów 2020, nr 405, 1063, 2733; M. Chojeła, R. Szczygieł, *Związki patrycjatu lubelskiego i krakowskiego w epoce jagiellońskiej*, w: *Elita władzy miasta Krakowa i jej związki z miastami Europy w średniowieczu i epoce nowożytnej (do połowy XVII wieku)*. Zbiór studiów, red. Z. Noga, Kraków 2011, s. 228–232.

³⁷ Było to wówczas miasto drugiej kategorii, ale dynamicznie się rozwijające. Ludność Starej i Nowej Warszawy liczyła szacunkowo w połowie XV w. odpowiednio 2400 i 500 osób, na początku XVI w. 3600 i 1100, a w 1579 r. 6500 mieszkańców. P. Łozowski, *Rynki*

skiego tego miasta odnotowano w latach 1506–1586 zaledwie czternaście osób, w tym ośmioro przybyszy z Lublina (wśród nich jedna wdowa)³⁸. Natomiast z pozostałych miast województwa lubelskiego są poświadczane tylko nieliczne przypadki: dwie osoby z Kazimierza (Wawrzyniec Wicher grzebieniarz, 1549; Stanisław Kazimierski, 1555; przy czym nie ma pewności co do jednoznacznej identyfikacji tego miasta z Kazimierzem Dolnym), po jednej z Łukowa (Paweł Jezierski, 1574), Opola (Joachim Jandrzycka, 1570, tu także identyfikacja niejednoznaczna), Urzędowa (Andrzej, 1509) i Wąwolnicy (Walenty Malinowski, 1578)³⁹. Mieszczanie przemieszczali się z Lubelszczyzny także do mniejszych miast, o czym świadczy przykład Bochni, gdzie prawo miejskie uzyskało w tym czasie ośmiu przybyszy: z Łukowa, Kurowa, Wąwolnicy, Lublina, Urzędowa, Końskowoli, Kocka i Markuszowa⁴⁰.

Mała liczba imigrantów z miast Lubelszczyzny do największych centrów w okolicy wynikała być może z atrakcyjności samego Lublina. Miasto rozwijało się demograficznie zwłaszcza w XVI w., kiedy liczba jego mieszkańców dynamicznie wzrastała⁴¹. Nie tylko stwarzało swoim obywatelom dobre warunki do rozwoju, ale także przyciągało ludność z większych ośrodków polskich, z zagranicy oraz, co oczywiste, z najbliższej okolicy⁴².

obrotu pieniężnego i nieruchomościami w Warszawie okresu XV i początków XVI wieku, Białystok 2020, s. 52.

³⁸ Mateusz Koczan czapnik (1521), Malcher Mążyk (1524), Adam Krzeszyński pileator (1540), Dorota wdowa po Marcinie pisarzu lubelskim (1545), Piotr Lubelski pectinarius (1550), Walenty Kasprowicz (1568), Mikołaj Tatsus kołodziej (1573), Jan Czapig (1584). *Album civium Civitatis Antiquae Varsoviae. Księga przyjęć do prawa miejskiego Starej Warszawy 1506–1586*, oprac. A. Bartoszewicz, Warszawa 2000, nr 234, 301, 715, 842, 961, 1343, 1522, 1693.

³⁹ *Ibidem*, nr 28, 922, 1053, 1442, 1535, 1616. Dodajmy jeszcze, że obywatelem Starej Warszawy został także w 1533 r. Wojciech ze wsi Łazy pod Łukowem (nr 541).

⁴⁰ *Księga przyjęć do prawa miejskiego w Bochni 1531–1656*, wyd. F. Kiryk, Wrocław 1979, nr 5, 17, 44, 158, 299, 471, 479, 628, 1004.

⁴¹ Ryszard Szczygieł szacuje liczbę mieszkańców w 1524 r. na nieco ponad 4000 a w 1579 r. na prawie 5400 osób. R. Szczygieł, H. Gmiterek, P. Dymel, *Lublin. Dzieje miasta*, t. 1, Od VI do końca XVIII wieku, Lublin 2008, s. 60.

⁴² Migranci niełatwo przebijali się do elity władzy. Np. do połowy XVI w. znakomitą większość rajców stanowili lublinianie z urodzenia, a tylko ok. 20% urodziło się poza tym miastem. M. Chojeła, *Elita lubelskiej gminy miejskiej od XIV do połowy XVI wieku*, Lublin 2008, s. 117–125, maszynopis rozprawy doktorskiej. O migracji z najbliższej okolicy do miast ziemi lubelskiej vide: rozprawa doktorska przygotowana pod kierunkiem prof. Grzegorza Jawora: M. Kordas, *Migracje i przemieszczenia chłopów do miast ziemi lubelskiej w XV–XVI wieku*, Lublin 2013. Vide: też.: R. Szewczyk, *Ludność Lublina w latach 1583–1650*, Lublin 1947, s. 29–101.

W podsumowaniu trzeba zauważyć, że przytoczone tu dane liczbowe wskazują jedynie trendy, a nie rzeczywisty stan migracji, który wymaga solidnych badań prozopograficznych z uwzględnieniem losów tych przybyszy w Krakowie i we Lwowie, dokąd trafiali często etapami. Bardzo interesujący jest przypadek Stanisława Cezarego Włocha, urodzonego na Kleparzu pod Krakowem z małżeństwa Krzysztofa Cezarego i Anny z Mokrzyckich, który potem osiedlił się na jakiś czas w Lublinie, a następnie został w 1595 r. obywatelem Lwowa⁴³.

Podobnie Stanisław Cedroń, stolarz z Firlejowa, syn Jakuba Wałka i Anny z Kocka, działał z Lubartowie, skąd przeniósł się do Lwowa i tam w 1592 r. przyjął prawo miejskie⁴⁴. Niektórzy dobrze integrowali się w nowym miejscu zamieszkania, o czym świadczy przykład malarza Adama z Lublina, który w 1481 r. przyjął prawo miejskie, a już 10 lat później był starszym cechu i tę funkcję sprawował później jeszcze kilkakrotnie aż do 1510 r. Pracował m.in. w nieistniejącym obecnie kościele augustianów w Olkuszu. Jego syn też był malarzem krakowskim⁴⁵.

W mroku dziejów giną kobiety, a ich los był równie interesujący, o czym świadczy nieco późniejszy przypadek Anny Piaseckiej Rorayskiej Gąsiewiczowej, o której zachowała się zaledwie garść informacji dzięki testamentowi jej ostatniego męża. Otóż po raz pierwszy wyszła ona za mąż w Lublinie za złotnika Stanisława Piaseckiego, z którym miała syna Marcelina, dominikanina. Po owdowieniu wydała się za Jakuba Rorayskiego, pisarza lubelskiego. Tu warto zwrócić uwagę, że w tym czasie niejaki Jan Rorayski był w Krakowie zastępcą pisarza (1621–1651) i pisarzem miejskim (1651–1658), ale jego związek z pisarzem lubelskim pozostaje nieznany⁴⁶. Małżeństwo to nie trwało długo i Anna znów owdowiała, po czym 5 marca 1679 r. zawarła trzeci związek małżeński – z Janem Gąsiewiczem, piwowarem, karcmarzem, właścicielem kamienicy na ul. Floriańskiej w Krakowie⁴⁷. Z trzecim mężem przeżyła 11 lat. I nie były to zapewne lata najszcześniejsze, o czym świadczy wymowa wspomnianego testamentu.

Przytoczone przykłady poświadczają, że studia prozopograficzne, badanie losów „zwykłych” mieszczan mogłoby znacznie poszerzyć wiedzę o migracji z Lublina i innych miast Lubelszczyzny. To już jednak inny temat badawczy.

⁴³ *Album civium Leopoliensium*, nr 3383.

⁴⁴ *Ibidem*, nr 3315.

⁴⁵ J. Pietrusiński, *op. cit.*, s. 616; *Księgi przyjęć 1392–1506*, nr 7984.

⁴⁶ Z. Noga, *Urzednicy miejscy Krakowa*, cz. 2, 1500–1794, Kraków 2008, nr 857, 884.

⁴⁷ *Księgi przyjęć 1573–1611*, nr 880; A. Chmiel, *Domy krakowskie. Ulica Floriańska*, cz. 1, Biblioteka Krakowska nr 53, Kraków 1917, s. 166–167.

REFERENCES (BIBLIOGRAFIA)

Printed sources (Źródła drukowane)

- Album civium Civitatis Antiquae Varsoviae. Księga przyjęć do prawa miejskiego Starej Warszawy 1506–1586*, oprac. A. Bartoszewicz, Warszawa 2000.
- Album civium Leopoliensium. Rejestry przyjęć do prawa miejskiego we Lwowie 1388–1783*, t. 1–2, wyd. A. Janeczek, Poznań–Warszawa 2005.
- Corpus Academicum Cracoviense, Elektorniczna baza studentów i profesorów Uniwersytetu Krakowskiego w okresie staropolskim 1363–1780*, <https://cac.historia.uj.edu.pl/> [dostęp: 20.07.2023].
- Księga kryminalna miasta Krakowa z lat 1554–1625*, wyd. W. Uruszczak, M. Mięka, A. Korabowicz, Kraków 2013.
- Księga przyjęć do prawa miejskiego w Bochni 1531–1656*, wyd. F. Kiryk, Wrocław 1979.
- Księgi przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie 1392–1506. Libri iuris civilis Cracoviensis 1392–1506*, wyd. K. Kaczmarczyk, Kraków 1913.
- Księgi przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie 1507–1572. Libri iuris civilis Cracoviensis 1507–1572*, wyd. A. Kiełbicka, Z. Wojaś, Kraków 1993.
- Księgi przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie 1573–1611. Libri iuris civilis Cracoviensis 1573–1611*, wyd. A. Kiełbicka, Z. Wojaś, Kraków 1994.
- Najstarsza księga promocji Wydziału Sztuk Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1402–1541*, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska, Warszawa 2011.
- Raietska knyha mista Lvoza (1460–1506)*, wyd. M. Kapral, B. Petryshak/ *Liber consulum civitatis Leopoliensis (1460–1506)*, wyd. M. Kapral, B. Petryshak, Lviv 2020 [*Раецька книга міста Львова (1460–1506)*, wyd. M. Капраль, Б. Петришак/ *Liber consulum civitatis Leopoliensis (1460–1506)*, wyd. M. Kapral, B. Petryshak, Львів 2020].

Studies (Opracowania)

- Bajer P.P., *Scots in the Polish-Lithuanian Commonwealth, 16th to 18th Centuries. The Formation and Disappearance of an Ethnic Group*, Brill 2012.
- Bogucka M., Samsonowicz H., *Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej*, Wrocław 1986.
- Charewiczowa Ł., *Handel średniowiecznego Lwowa*, Lwów 1925.
- Chmiel A., *Domy krakowskie. Ulica Floriańska*, cz. 1, Biblioteka Krakowska nr 53, Kraków 1917.
- Chojęta M., *Elita lubelskiej gminy miejskiej od XIV do połowy XVI wieku*, Lublin 2008, maszynopis rozprawy doktorskiej.
- Chojęta M., Szczygieł R., *Związki patrycjatu lubelskiego i krakowskiego w epoce jagiellońskiej, w: Elita władzy miasta Krakowa i jej związki z miastami Europy w średniowieczu i epoce nowożytnej (do połowy XVII wieku). Zbiór studiów*, red. Z. Noga, Kraków 2011, s. 221–232.
- Jawor G., *Imigranci rusczy i wołoscy we wsiach województwa lubelskiego w późnym średniowieczu (XIV–XV w.)*, „Annales UMCS. Sectio F” 1988/1989, 43/44.
- Jawor G., *Migracje wołoskie w Europie Środkowej w późnym średniowieczu i u progu epoki nowożytnej, w: Wędrowka i etnogeneza w starożytności i w średniowieczu*, red. M. Salamon, J. Strzelczyk, Kraków 2004.
- Kiryk F., *Cechowe rzemiosło metalowe*, Kraków 1973.
- Kiryk F., Leśniak F., *Mieszkańcy, w: Dzieje Sandomierza XVI–XVIII w.*, t. 2, cz. 1, *W okresie świetności*, red. F. Kiryk, Warszawa 1993.
- Kordas M., *Migracje i przemieszczenia chłopów do miast ziemi lubelskiej w XV–XVI wieku*, Lublin 2013, maszynopis rozprawy doktorskiej.

- Kowalski W., *Wielka imigracja. Szkoci w Krakowie i Małopolsce w XVI – pierwszej połowie XVII wieku*, Kielce 2010.
- Kurkowska-Budzan M., *Historia zwykłych ludzi. Współczesna angielska historiografia dziejów społecznych*, Kraków 2003.
- Łoziński W., *Złotnictwo lwowskie XV.–XVII.*, Lwów 1912.
- Łozowski P., *Rynki obrotu pieniężnego i nieruchomości w Warszawie okresu XV i początków XVI wieku*, Białystok 2020.
- Myśliński K., *Lublin a handel Wrocławia z Rusią*, „Rocznik Lubelski” 1960, 3.
- Noga Z., *Die Migration der Deutschen nach Krakau in der vorindustriellen Zeit*, w: *Zwischen der Geschichte von Ereignissen, Phänomenen und Prozessen. Länder, Regionen und Städte und ihre weltlichen und geistlichen Einwohner:innen*, red. R. Skowrońska, Brill 2023.
- Noga Z., *Do Krakowa czy Lwowa? Przybysze z miast województwa sandomierskiego w wiekach od XV do XVI*, w: *Historia i dziedzictwo: księga jubileuszowa z okazji 45 rocznicy święceń kapłańskich i 70. rocznicy urodzin ks. prof. dra hab. Jacka Urbana*, red. R. Tyrała et al., Kraków 2023.
- Noga Z., *Italians In The City Of Cracow's Authorities In The Sixteenth To Eighteenth Centuries*, „Acta Poloniae Historica” 2019, 119.
- Pietrusiński J., *Złotnicy krakowscy XIV–XVI wieku i ich cech*, Warszawa 2000.
- Quirini-Popławska D., *Rola i znaczenie działalności Włochów w Krakowie od średniowiecza do XVIII wieku*, w: *Kraków międzynarodowy*, red. Z. Noga, Kraków 2017.
- Szczygieł R., Gmiterek H., Dymel P., *Lublin. Dzieje miasta*, t. 1, *Od VI do końca XVIII wieku*, Lublin 2008.
- Szewczyk R., *Ludność Lublina w latach 1583–1650*, Lublin 1947.
- Wyżga M., *Homo movens. Mobilność chłopów w mikroregionie krakowskim w XVI–XVIII wieku*, Kraków 2019.
- Żurkowa R., *Udział Żydów krakowskich w handlu książką w pierwszej połowie XVII wieku*, w: *Żydzi w Małopolsce. Studia z dziejów osadnictwa i życia społecznego*, red. F. Kiryk, Przemyśl 1991.

NOTA O AUTORZE

Zdzisław Noga – ur. 1961 w Dębicy. Prof. dr hab., profesor Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Jego zainteresowania naukowe koncentrują się wokół dziejów miast i historii Krakowa w okresie staropolskim, kartografii historycznej oraz stosunków polsko-niemieckich. Jest autorem ponad 200 publikacji. Współwydawca 15-tomowej edycji *Galicja na józefińskiej mapie topograficznej 1779–1783*, uważanej za jedno z największych współczesnych przedsięwzięć edytorskich. Wydawca atlasów historycznych miast małopolskich w serii „Atlas historyczny miast polskich” wydawanej pod patronatem prestiżowej Międzynarodowej Komisji Historii Miast. Redaktor serii wydawniczych „Biblioteka Krakowska” i „Kraków w dziejach Narodu”, współredaktor „Rocznika Krakowskiego”.

ABOUT THE AUTHOR

Zdzisław Noga – born 1961 in Dębica. Professor of the University of the National Education Commission of Krakow, whose scientific interests focus on the history of cities and the history of Cracow in the Old Polish period, historical cartography and Polish-German relations. Author of over 200 publications, co-editor of the 15-volume edition of *Galicja*

on the Josephine topographic map 1779–1783, considered one of the greatest contemporary editorial undertakings. Publisher of historical atlases of Lesser Poland towns in the series *Historical Atlas of Polish Towns*, published under the auspices of the prestigious International Commission on the History of Towns. Editor of the publishing series „Biblioteka Krakowska” and „Kraków w dziejach Narodu”, co-editor of „Rocznik Krakowski”.